

صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

معاونت سیاسی

اداره پژوهش‌های سیاسی

فرهنگ‌سازی برای کتابخوانی در دوران محدودیت‌های کرونایی

تهدید کرونا، فرصت کتابخوانی

فرآورده‌های خبری و تولیدات پژوهشی در بخش‌های زیر قابل دسترس است:

– وب‌سایت خبرگزاری صدا و سیما (سرویس پژوهش) <http://www.iribnews.ir>

پژوهشگر: مهدی ناجی

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

۱	* نکات برجسته
۱	* مقدمه
۲	* اقبال خوب مخاطبان به کتاب الکترونیک در ایام کرونا
۲	* مطالعه باعث ایجاد آرامش در ایام کرونا
۲	❖ شیوه های تقویت عادت به مطالعه
۲	❖ عوامل موثر " تمرکز در مطالعه "
۳	❖ شیوه های " مطالعه صحیح "
۳	* نقش کلیدی خانواده در حفظ و بسط فرهنگ کتابخوانی
۴	* افزایش فروش پاییزه کتاب در ایام کرونا
۴	* رشد فروش کتاب در طرح پاییزه
۴	* کلام آخر

- ❖ مطالعه کتاب‌های مفید و امیدبخش، تاثیر مثبتی در نگرش و باور افراد ایجاد می‌کند و با ترویج مثبت‌اندیشی، آرامش روانی را در جامعه تقویت می‌کند.
- ❖ مطالعه کتاب، یکی از بهترین راه‌ها برای مقابله با اضطراب‌های ناشی از شیوع ویروس کرونا و پشت سر گذاشتن این دوره حضور اجباری در خانه است.
- ❖ تحقیقات نشان می‌دهد: که ۶ دقیقه کتابخوانی می‌تواند تا ۶۸ درصد استرس را کاهش دهد.^۱ مطالعه با ایجاد آرامش، موجب کاهش استرس می‌شود و بهتر از سایر روش‌های معمول (گوش دادن به موسیقی، پیاده‌روی یا خوردن چای) بر تنش‌زدایی موثر است.
- ❖ به اعتقاد کارشناسان: در «ایجاد علاقه‌مندی، تشویق و ترغیب کودکان و نوجوانان به کتابخوانی»، همسالان، معلمان، مراکز فرهنگی هنری، کتابخانه‌ها و سیستم‌های رسمی آموزشی، پرورشی و فرهنگی نقش بسزایی را در کنار والدین ایفا می‌کنند و پیشگام این هویت بخشی فرهنگی، خانواده است.
- ❖ «خانواده نخستین و مهم‌ترین کانون برای پرورش استعداد کتابخوانی کودکان و نوجوانان» به شمار می‌رود.^۲ والدین همواره به عنوان الگوهای رفتاری نقش بسزایی در تربیت روانی، فکری و روند اجتماعی شدن فرزندان خود دارند.
- ❖ به اعتقاد کارشناسان: خانواده‌ها می‌بایست توازنی بین علاقه‌مندی و مشغولیت با کتاب و فضای مجازی ایجاد کنند، خانواده، می‌تواند زمینه رشد استعداد و علاقه‌مندی به کتاب و کتابخوانی را در بین فرزندان پرورش داده و آنها را از وسوسه غرق در شبکه‌های اینترنتی باز دارد.

* مقدمه

با شیوع جهانی کرونا و خانه نشینی اجباری مردم در ایام کرونا، چیزی بهتر از کتاب نتوانسته اوقات فراغت خانواده‌ها را با دانش‌افزایی پرکند. یکی از دستاوردهای دوران سخت کرونا را شاید بتوان ارتقای فرهنگ کتابخوانی و افزایش سرانه مطالعه دانست. از تاثیرات کرونا بر صنعت نشر نیز می‌توان به مواردی همچون "تغییر در نحوه عرضه و خرید و خواندن کتاب، تغییر ذائقه کتابخوانی تحت تاثیر کرونا" اشاره کرد. در ایام کرونا، با تعطیلی کتابفروشی‌ها، فروش آنلاین کتاب بیشتر شد. علاقمندان به کتاب در شبکه‌های اجتماعی آدرس سایت‌های فروش آنلاین و آدرس و شماره تلفن کتابفروشی‌ها را دست به دست می‌کردند.

به اعتقاد کارشناسان: بازار کتاب و فرهنگ کتابخوانی بیش از هر زمان دیگری، نیاز به خلاقیت برای ادامه حیات در شرایط پیش‌رو دارد. کارشناسان پایین بودن میزان مطالعه را مواردی همچون: "فضای سنتی نشر، توزیع نامناسب و قیمت بالای کتاب، مشکلات اقتصادی، فقر فرهنگی، فقدان احساس نیاز به کتاب به عنوان ضرورتی در زندگی، مشغول بودن به سرگرمی‌های دیگر چون تلویزیون و ماهواره و شبکه‌های اجتماعی،" عنوان می‌کنند. بسیاری از مردم زمان زیادی را در شبکه‌های اجتماعی صرف می‌کنند و کتابخوانی برای آن‌ها در خواندن چند جمله در این فضا خلاصه می‌شود. البته شبکه‌های اجتماعی گاهی با معرفی و مطرح کردن کتاب‌ها می‌توانند نقش مهمی در گسترش کتابخوانی ایفا کنند و به فروش کتاب کمک کنند.

به هر حال ایام کرونا، فرصتی ارزشمند برای مطالعه کتاب بوده است، بسیاری از مخاطبان کتاب این فرصت را ارج نهادند و به بهترین شکل از آن استفاده کردند، برخی به فضای مجازی پناه بردند و بسیاری از مخاطبان نیز از کتاب‌های دیجیتال استفاده کردند.

۱ - «نقش اجتماعی کتابخانه‌های عمومی در ایام قرنطینه بیش از سایر نهادها به چشم می‌خورد»، پایگاه اطلاع‌رسانی نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور، ۱۳۹۹/۲/۳۱.

۲ - «کرونا و فضای مجازی؛ تهدید قابل تبدیل به فرصت بسط کتابخوانی»، ایرنا، ۱۳۹۹/۴/۲۴.

اقبال خوب مخاطبان به کتاب الکترونیک در ایام کرونا

به اعتقاد کارشناسان هرچند که ظاهراً سرانه مطالعه کتاب افزایش نداشته است، اما باید به این موضوع توجه کرد که اقبال عمومی به سوی کتاب‌های دیجیتال تغییر کرده است، و علاقه به مطالعه کتاب‌های دیجیتال سرعتش از بسترسازی‌های لازم برای فراگیر شدن این تکنولوژی در جامعه بیشتر است.^۱ مصطفی میرنوری مدیر فروش پلتفرم «فیدیبو» در رابطه با میزان استقبال مخاطبان از این مجموعه در روزهای قرنطینه از رشد ۷ برابری مخاطبان خبر داده است و ابراز امیدواری کرده است که این اتفاق در آینده هم بر عادت کتابخوانی مردم تأثیر داشته باشد. محمد صدوقی مدیر پلتفرم «طاقچه» در رابطه با استقبال از خدمات این مجموعه در دوران قرنطینه گفته است که مخاطبان اقبال خوبی به کتاب‌های الکترونیک نشان دادند. و افزایش مراجعه ۴ تا ۵ برابری را در طاقچه تجربه کرده‌اند.^۲

مطالعه باعث ایجاد آرامش در ایام کرونا

بدون شک مطالعه کتاب‌های مفید و امیدبخش یکی از بهترین راه‌ها برای مقابله با اضطراب‌های ناشی از شیوع ویروس کرونا و پشت سر گذاشتن این دوره حضور اجباری در خانه است. مطالعه کتاب هرچند اندک هم باشد، می‌تواند تأثیر مثبتی در نگرش و باور افراد ایجاد کند و با ترویج مثبت‌اندیشی، آرامش روانی را در جامعه تقویت کند. تحقیقات نشان می‌دهد که ۶ دقیقه کتابخوانی می‌تواند تا ۶۸ درصد استرس را کاهش دهد. در حقیقت، مطالعه با ایجاد آرامش موجب کاهش استرس می‌شود و بهتر از سایر روش‌های معمول مانند گوش دادن به موسیقی، پیاده‌روی یا خوردن چای بر تنش‌زدایی موثر است.^۳

❖ شیوه‌های تقویت عادت به مطالعه

کارشناسان معتقدند برای عادت به مطالعه کتاب می‌توان روش‌های زیر را به کار گرفت:

لازم است تمرین داشته باشید تا به مرور بتوانید علاقه و قدرت تمرکز برای مطالعه را ارتقا دهید.
لازم نیست مطالعه صرفاً برای تفریح باشد، بلکه باید هدفمند و انگیزاننده باشد. بسیاری از افراد موفق، با این روش مطالعه می‌کنند.
برای کسانی که کتابخوان حرفه‌ای نیستند اما می‌خواهند عادت به مطالعه را در وجود خود تقویت کنند پیشنهاد می‌شود برای خودشان هدف‌های سخت تعیین نکنند. می‌توانند روزهای اول را با ساعت‌های محدودتر و در اوقات بیکاری به مطالعه اختصاص دهند و به تدریج سرعت و زمان بیشتری را به مطالعه بپردازند.
کسانی که می‌خواهند به کتابخوانی روی بیاورند. ابتدا مطالعه کتاب‌های داستانی یا زندگی‌نامه‌های تالیف شده توسط نویسندگان مطرح داخلی را در اولویت قرار دهند.
در انتخاب رمان‌های مشهور خارجی، حتماً باید رمان‌هایی خوانده شود که توسط مترجمان زبده ترجمه شده‌اند. زیرا مطالعه ترجمه‌های ضعیف نه تنها افراد را به ادامه مطالعه تشویق نمی‌کند بلکه ممکن است آنها را برای همیشه از کتاب دلزده کند.

❖ عوامل موثر "تمرکز در مطالعه"

علاقه به موضوع مورد مطالعه یکی از علل مهم ایجاد تمرکز و دقت در حین مطالعه است.
هماهنگی اراده و تخیل نیز در این رابطه کارساز است؛ به عبارت دیگر، چشمان فرد بر صفحه‌ی کتاب و افکارش در حال پرواز به دور دست‌ها نباشد.
برخی مسائل جسمی و روحی نیز می‌تواند تمرکز فرد را بر هم زند؛ مانند گرسنگی، تشنگی، سردرد یا سایر دردها، نگرانی و اضطراب.

۱ - «استقبال مردم از کتاب‌های دیجیتال/ ضرورت توجه به توزیع صحیح کتاب»، خبرگزاری میزان، ۱۳۹۹/۳/۲۹.

۲ - همان

۳ - «خانه نشینی بخاطر کرونا، فرصتی برای ترویج مطالعه»، خبرگزاری صدا و سیما، ۱۳۹۸/۱۲/۲۸

۴ - کانال مرکز مشاوره دانشگاه علامه طباطبایی.

برخی مسائل محیطی نیز از عوامل برهم‌زننده‌ی تمرکزند: سروصدای زیاد، نور زیاد یا کم، لباس نامناسب و ...
یکی از مهم‌ترین عوامل بر هم خوردن تمرکز، عجله و شتاب است. این حالت سطح مطالعه را نازل می‌کند و تمرکز را بر هم می‌زند.
یکی از مسائل قابل توجه دیگر سنگینی معده و سیری بیش از حد است. این همان خواندن و نفهمیدن و به عبارتی عدم تمرکز و ارتباط نگرفتن با مفهوم کتاب است.
انتخاب زمان مناسب از عوامل ایجاد تمرکز است؛ مثلاً پس از استراحت خصوصاً در صبحگاهان بهترین تمرکز و در ساعات خستگی و کسالت نامناسب‌ترین تمرکز وجود دارد. البته در صبحگاهان لازم است قدری ورزش کرد تا بدن آمادگی لازم را به دست آورد.
نظم و انضباط در نوع مطالعه و ساعت مطالعه و مکان مطالعه همگی از عوامل ایجادکننده تمرکز مطلوب می‌باشد.

❖ شیوه‌های "مطالعه صحیح"

در حین مطالعه از تکنیک‌هایی مانند علامت‌گذاری، یادداشت‌برداری، خلاصه‌نویسی، برجسته‌سازی (استفاده از های لایت یا خودکار رنگی)، دست‌خوانی (دنبال کردن کلمات با حرکت هماهنگ چشم و دست) و ... استفاده کنید. این تکنیک‌ها علاوه بر افزایش بازدهی و کمیت مطالعه از یکنواختی مطالعه و خستگی ناشی از آن می‌کاهند.
همیشه قبل از شروع به مطالعه، نگاهی اجمالی به کل کتاب داشته باشید و رؤس مطالب را به یاد بسپارید.
قبل از مطالعه، در حین و بعد از آن برای خود سؤالاتی طرح کنید تا حواس پرتی شما را در حین مطالعه کاهش دهد.
آنچه را می‌خوانید با آموخته‌های قبلی تان ارتباط دهید.
برای کاهش اثر خستگی و دلزدگی از متن و افزایش بازدهی خود، در مطالعه تنوع داشته باشید و یک روز را به یک درس اختصاص ندهید.
قبل از حضور در کلاس پیش‌خوانی مختصری در مورد موضوع داشته باشید.
برای مقاومت با حواس پرتی‌های درونی، آن‌ها را در برگه‌ای بنویسید و با خود قرار بگذارید در زمانی دیگر به آن‌ها فکر کنید.

* نقش کلیدی خانواده در حفظ و بسط فرهنگ کتابخوانی

برای حفظ و بسط فرهنگ کتاب و کتابخوانی و مدیریت ارتباط کودکان با فضای مجازی، خانواده‌ها در خط مقدم قرار دارند. خانواده نخستین و مهم‌ترین کانون برای پرورش استعداد کتابخوانی کودکان و نوجوانان به شمار می‌رود. والدین همواره به عنوان الگوهای رفتاری نقش بسزایی در تربیت روانی، فکری و روند اجتماعی شدن فرزندان خود دارند. الگوهای رفتاری در همه زمینه‌ها نقش خود را در روند رو به رشد کودکان و نوجوانان نمایان کرده و در جامعه بروز داده و نمود عینی دارند و این مهم در تاثیرپذیری فرهنگی و فرهنگ‌سازی ترویج، توسعه و تعمیق فرهنگ کتابخوانی و مطالعه نیز نقش دارد. والدین کتابخوان معمولاً فرزند کتابخوان دارند، وقتی پدر و مادر عادت به مطالعه داشته باشند و بخشی از فعالیت‌های روزانه خود را به خواندن و مطالعه اختصاص دهند، کودک و نوجوانی که زندگی کردن را با آنها به تجربه نشسته، این مهم را خیلی زود می‌پذیرد، با آن انس و الفت یافته و به کار می‌گیرد و از همه مهم‌تر با کتاب آشنا شده و می‌آموزد که مطالعه را در زندگی خود جز امورات ضروری احساس کند. بازگشایی دریچه یادگیری، فرهنگ، اندیشه‌سازی و خردورزی کودکان و نوجوانان از طریق مطالعه و کتابخوانی ممکن است و در ایجاد نمودن علاقه‌مندی، تشویق و ترغیب کودکان و نوجوانان، همسالان، معلمان، مراکز فرهنگی هنری، کتابخانه‌ها و سیستم‌های رسمی آموزشی، پرورشی و فرهنگی نقش بسزایی را در کنار والدین ایفا می‌کنند و نباید فراموش کرد پیشگام این هویت بخشی فرهنگی خانواده می‌باشد.^۱

خانواده‌ها باید در فضای خانواده برای کتاب جایگاهی در شان کتاب داشته باشند تا فرزندان از اهمیت والای کتاب و دنیای پر از صلح و آرامش آن آگاه شوند. باید جایگاه کتاب در خانه و خانواده‌ها مشخص و تبیین شود که کتاب به عنوان یک ضرورت

^۱ - «کرونا و فضای مجازی؛ تهدید قابل تبدیل به فرصت بسط کتابخوانی»، ایرنا، ۱۳۹۹/۴/۲۴.

فرهنگی در سید فرهنگی خانه و خانواده‌ها جایگاه و منزلتی والا دارد. پرورش و تربیت خواندن از روزهای اول زندگی و کودکی در محیط خانه و خانواده شروع می‌شود و تا آخرین مراحل و عالی‌ترین تحصیلات دانشگاهی ادامه می‌یابد و در این راستا عادت کردن به کتابخوانی لازم و کافی نبوده و باید نسبت به تحکیم و تداوم آن تلاش کرد تا هدف و مقصود مطالعه تحقق یابد. اهمیت‌افزایی و احترام به کتاب و کتابخوانی می‌تواند در تنظیم رژیم مصرف رسانه‌ای خانواده‌ها و نسل کودک و نوجوان تاثیر داشته باشد و در این فرایند نقش بی‌بدیل خانواده‌ها بسیار حیاتی است. به گفته کارشناسان، خانواده‌ها می‌بایست توازنی بین علاقه‌مندی و مشغولیت با کتاب و فضای مجازی ایجاد کنند، این تنها نهاد خانواده است که می‌تواند زمینه رشد استعداد و علاقه‌مندی به کتاب و کتابخوانی را در بین فرزندان پرورش داده و آنها را از وسوسه غرق در شبکه‌های اینترنتی باز دارد.

افزایش فروش پاییزه کتاب در ایام کرونا

فروش طرح پاییزه کتاب امسال با افزایش قابل توجه فروش در مقایسه با دوره گذشته خود که تابستان امسال برگزار شده بود، رکوردی قابل توجه را در فروش ثبت کرد. طرح تابستانه امسال ۱۳ روز طول کشید و در این مدت ۵/۱۹ میلیارد تومان فروش داشت؛ اما طرح پاییزه که تنها هفت روز برگزار شد، ۸/۱۹ میلیارد تومان رکورد زد.^۱

رشد فروش کتاب در طرح پاییزه

در طرح پاییزه کتاب ۹۹ که به مدت یک هفته برگزار شد ۲ هزار جلد کتاب به ارزش ۱۹/۸ میلیارد تومان فروخته شد.
پیش از این در طرح تابستانه ۱۹/۵ میلیارد تومان کتاب در ۱۳ روز به فروش رسیده بود.
بر این اساس میانگین فروش روزانه در طرح تابستانه ۱/۵ میلیارد تومان و در طرح پاییزه حدود ۲/۸ میلیارد تومان بوده است.
افزایش محدودیت‌های اجتماعی و سپری شدن زمان بیشتری از زندگی در خانه از دلایل رشد فروش کتاب در طرح پاییزه است.
تعداد کتاب‌های فروخته شده در طرح پاییزه امسال نسبت به مدت مشابه سال گذشته ۸۷ درصد رشد داشته است.
استان‌های تهران، خراسان رضوی، اصفهان، قم و فارس بر اساس مبلغ و تعداد کتاب، جزو پرفروش‌ترین استان‌ها بودند.
طرح فروش فصلی کتاب از سال ۱۳۹۴ با ایده هدفمند کردن یارانه نشر آغاز شد.
در این طرح کتاب‌فروشی‌ها به خریداران تخفیف می‌دهند و مبلغ تخفیف داده شده را از وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی دریافت می‌کنند.

کلام آخر

با توجه به تاکید ستاد ملی مبارزه با کرونا مبنی بر ماندن در خانه و پرهیز از مسافرت، می‌توان از فرصت کتابخوانی برای غنی‌سازی اوقات فراغت استفاده کرد و از تهدیدات کرونا مانند اضطراب، استرس و بی‌انگیزگی مصون ماند. کرونا فرصتی است تا با رجوع به کتاب‌هایی که در منزل داریم و شاید مدتی از آن‌ها غافل بودیم، علاوه بر احیای فضای مطالعه در منزل، بتوانیم در کنار هم بودن، لذت کتابخوانی و تجربه حال خوش خواندن را با دیگر اعضای خانواده به اشتراک بگذاریم.

در ایام کرونا پدر و مادرها می‌توانند با هوشمندی و نظرسنجی از فرزندان و تهیه کتاب‌های مورد علاقه آنها، با فرصت گذاشتن برای مطالعه کتاب، ضمن غنی‌سازی اوقات فراغت در منزل، فصل خطر کرونا را به فصل خاطره تبدیل کنند. در خانه هر ایرانی باید یک قفسه اختصاصی هر چند کوچک، برای کتاب کودکان وجود داشته باشد، و این کتابخانه باید هویت‌سازی شود و به فرزندان مسئولیت داده شود که برای گنجینه کتاب اختصاصی خود دلسوزی کنند. با توجه به تعطیلی کتابخانه‌ها، یکی از ضروریات دوران کرونا اشاعه فرهنگ کتابخوانی در منزل است. و خانواده‌ها از این فرصت باید در راستای تقویت فرهنگ کتابخوانی به خوبی بهره‌گیرند. رسانه‌ها نیز باید فرهنگ کتابخوانی در منزل را تشویق و راهکارهای تقویت آن را آموزش دهند. با توجه مشکلات خرید و چاپ کتاب در این ایام، نهادهای مسئول اشاعه فرهنگ

^۱ - اکوایران، تصویر اقتصاد ایران. ۱۳۹۹/۹/۱۰.

کتابخوانی ضروری است تا فایل کتاب‌ها را در فضای مجازی در دسترس مخاطب قرار داد تا رسالت فرهنگ کتابخوانی فراموش نشود و کتاب سهل و آسان در اختیار همگان قرار گیرد.

